

Boros Zoltán-életútinterjú

Az interjút készítette: Zilahi Csaba

A beszélgetés helyszíne és időpontja: Kolozsvár, 2018. március 27., kiegészítve 2023. november 6.

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Zilahi Csaba:

Eredetileg nem is zenésznek készültél.

Boros Zoltán:

Nem is tudom, minek készültem. Annakidején tíz osztály után volt az érettségi, amikor az ember még nem igen tudja, mi akar lenni. Utána egyetemre kerültem, mert két dolgot szerettem, az irodalmat és a zenét. A zenére, zongora főszakra nem voltam még eléggé felkészülve, úgyhogy bölcsészkarra felvételiztem. 1955-ben, tizenhat évesen fel is vettek a Bolyai Tudományegyetem magyar szakára.

Zilahi Csaba:

A zenét mikor szeretted meg?

Boros Zoltán:

Nyugodtan mondhatom, hogy számomra azért vált fontossá a zene, mert egy zongorától néhány lépésre születtem. Nem egy városi polgári lakásban, hanem egy dél-bihari faluban, Gyantán, a parókián volt ez a zongora. Édesanyám Boros Ferenc református tiszteleteshez ment férjhez, és Szatmárnémetiből lehozta a zongoráját a parókiára. Kolozsváron végezte a Zenekonzervatóriumot, emlékszem, sokszor emlegette Zsizsmann tanár urat.¹

Zilahi Csaba:

Az egyetemen magyar szakra mentél, mégsem lettél irodalmár...

Boros Zoltán:

Negyedévesen kizártak az ország minden egyeteméről. Én egyáltalán nem kerestem, hogy találkozzak a történelemmel, de a történelem alaposan a nemzedékem nyakába szakadt. 1939-ben, a világháború kitörése előtt pár nappal születtem, gyermekként végigéltem a világháborút, utána a kommunizmus „építését”, majd pedig látványos bukását. Végigéltük azt, hogy jött 1953, amikor meghalt Sztálin, és jött 1956, amikor kitört a magyar forradalom. Óriási visszhangja volt Romániában, nemcsak a magyar fiatalok, de sok román is rokonszenvezett mindazzal, ami Magyarországon történt. Aztán következett egy óriási leszámolás, amikor több ezer diákot börtönöztek be. Nagyon sokan szenvedtek csak azért, mert mindössze arról beszélgettek, ami Magyarországon történt. Az évfolyamtársaim közül 1956-ban börtönbe került Koczka György² és Kelemen Kálmán.³ Később, 1958-ban hetünket kizártak az egyetemről, mert egy gyűlésen, ahol épp a második leszámolás folyt, kihívtak diákokat, és kérdezték, hogy mit gondolnak az 1956-os magyarországi történésekről. Azt kellett mondani, hogy „ellenforradalom”, de nem mindenki volt

¹ Zsizsmann Rezső (1885–1941) a kolozsvári Szent Mihály-templom orgonista-karnagya, a Római Katolikus Zeneiskola, majd a Magyar Kolozsvári Zenekonzervatórium (ma Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola) igazgató-tanára, szimfonikus zenekarának vezetője, a Romániai Magyar Dalosszövetség vezető karnagya, Kolozsvár zenei életének kimagasló egyénisége volt.

² Koczka György (1938–2015) romániai magyar dramaturg, műfordító, televíziós szerkesztő. Az 1956 őszi kolozsvári diákszervezkedésekben való részvétele miatt elítélték, három évet ült börtönben.

³ Kelemen Kálmán a Romániai Magyar Demokrata Szövetség kereszténydemokrata platformjának elnöke, 1956-os elítélt.

képes így nevezni, ezért volt, aki börtönbe került. A gyűlés alatt néhányan közbetapsoltunk és kiabáltunk, füttyültünk, ezért hetünket kizártak. Tizenkilenc éves voltam.

Zilahi Csaba:

Ezek után hogy sikerült bekerülnöd a Zeneakadémiára?

Boros Zoltán:

Négy évig sehova se felvételiztem, mert olyan volt a káderlapom, hogy nem is mertem, aztán 1962-ben az ötvenhatos „bűnök” körül már enyhült a közhangulat, közeledett az amnesztia, de továbbra is attól tartottam, hogy a kolozsvári Zeneakadémiára nem fognak felvenni, ezért Iași-ban (Jászváros) felvételiztem. Kizárásom után odahaza, Nagyváradon tovább tanultam zongorázni, ez volt, amibe kapaszkodhattam, ahogy anyám mondta: „egy dolgot fiam nem vehetnek el tőled, azt, amit tudsz!”. Kapcsolatban voltam helybeli zenészekkel, bevettek egy zenekarba, aztán a legjobbak közé kerültem, Tripa Jancsi⁴ bandájába, ami a Breiner Béla klubban zenélt. Ez egy táncklub volt, ahova csak nyakkendőben engedték be a fiatalokat.

Zilahi Csaba:

Ott milyen zenére táncoltak?

Boros Zoltán:

Magyar slágerekre és swingre, dzsesszes darabokra is. Csak a főnök nem igazán szerette, ha improvizálunk. A swing korszak nagyon rokonszenves, táncolható, énekelhető melódiákat is hozott, de akkor Nagyváradon valódi dzsesszdarabokra is képesek voltak táncolni.

Zilahi Csaba:

De aki bejutott a zeneakadémiára, az tudtommal búcsút vehetett a könnyűzenének és a dzsessznek, hiszen ott komolyzenét tanítottak. Vagy nem így volt?

Boros Zoltán:

Ez se ott, se Kolozsváron, ahova két év után átjöttem, nem volt érvényes. Iași-ban néhány kiváló dzsesszmuzikus volt az akadémián, nagyszerű szaxofonos, trombitás, nem is egy-kettő. Úgyhogy ilyen szempontból nagyon jól éreztük magunkat, összejöttek a „jazzman-ek” és még egy kis pénzt is kerestünk. Játszottunk a diábulikon, és a tanárok érdekes módon tisztelték azokat, akik elő tudnak adni más zenét a konzervatóriumban tanult műfajokon kívül.

Zilahi Csaba:

Merthogy a klasszikus zenéhez képest a dzsessz azért teljesen más műfaj.

Boros Zoltán:

Más is, meg nem is. Nekünk a legnehezebb az volt, hogy az ötvenes, hatvanas években dzsesszt tanulni sehonnan nem lehetett. Egyetlen forrásunk volt, a *Voice of America Jazz Hour*, Willis Conover⁵ rádióműsora. Csodálatos zenei szerkesztő volt, aki nagyon érthető angol nyelven, lassú kiejtéssel vezette fel a számokat, úgyhogy meg is értettük. Amikor már kelet-európai dzsesszt is közvetített, tökéletesen ejtette ki a magyar, a cseh, a lengyel zenészek nevét. Nekem alkalmam volt 1991-ben megkérdezni tőle Washingtonban, az *Amerika Hangja* hatalmas épületének legfelső, tetőtéri kicsi stúdiójában, hogy honnan is tanulta meg kimondani helyesen

⁴ Tripa János szaxofonos zenekarával részt vett az első romániai dzsesszfesztiválon Ploiești-ben.

⁵ Willis Clark Conover, Jr. (1920–1996) több mint negyven éven át a *Voice of America* rádió dzsesszműsorának producere és szerkesztője, műsorvezetője volt. Dzsesszkoncerteket is szervezett.

például Kőrössy Jancsi⁶ nevét? Azt válaszolta: „ebben az épületben a világ szinte minden nyelvén van szerkesztőség. Így ha a zenész, akiről beszéltem, magyar volt, lementem a magyar szerkesztőségbe, és megkérdeztem, hogyan kell ejteni?” Szóval kiváló szakember volt, és nagyon rokonszenves.

Zilahi Csaba:

Ezek szerint eszed ágában sem volt klasszikus zenét játszani.

Boros Zoltán:

Nem az volt a célom, hanem hogy megtanuljam a zene törvényszerűségeit, profi zenész legyek, és ezt a tudást arra használjam, amire akarom, például a zeneakadémián alig érintett magyar régizene megismerésére. A dzsessz szempontjából autodidakták voltunk, az egész nemzedék. Aztán amikor a rádió mellé bejött az országba a magnetofon is, felvettük a rádióműsorokat, és vissza tudtuk őket többször is hallgatni. Így már könnyebb volt megtanulni a számokat.

Zilahi Csaba:

Tehát, ha nincs kotta, akkor ott van az ember két füle.

Boros Zoltán:

Pontosan! Rengeteget segített, hogy szalagról másolgattam a dzsesszdarabokat. A diktálás a konziban borzasztó fontos dolog volt: amikor a tanár a zongorán játszott valamit, mi pedig hallás után le kellett írjuk. Nekem gyerekjáték volt az egész, de a többiek eléggé kínlódtak vele.

Zilahi Csaba:

Mit kezdtél a diplomáddal, miután elvégezted a zeneakadémiát?

Boros Zoltán:

A diplomámmal eleinte semmit, mivel volt még egy képzésem, amit úgy hívtak, hogy zenekarvezető. Korábban ugyanis már letettem az úgynevezett „atestat”⁷ vizsgát, tehát engedélyem volt vendéglőkben, de akár koncerten is zenélni. A zenekaromban első osztályú besorolást kapott mindenki, úgyhogy amikor diákkoromban Kolozsvárról lementünk a román tengerpartra muzsikálni, megszereztük a megélhetéshez a pénzt a következő tanévre.

Zilahi Csaba:

Mikor volt az első találkozásod a rádióval, televízióval?

Boros Zoltán:

A Kolozsvári Rádióban volt egy élő adás, az Acusticon, amibe meghívták az együttesünket, az Egyetemiek Háza Jazz Kvartetjét. Beszélgettünk a néger művészetről, és illusztrációként egy bukaresti ismert énekesnővel dzsesszdarabokat játszottunk. Felvételeket is készítettünk a kiváló zenei szerkesztő, Porzsolt Viktor⁸ irányításával. Ezt követően hívtak meg bennünket 1966-ban a bukaresti tévéstúdióba. Ma is megnézhető egy felvétel, amelyen Tripa

⁶ Kőrössy János (1926–2013) romániai magyar dzsesszzongorista, hamar ismert lett Kelet-Európában, több évig élt Budapesten, majd Willis Conover segítségével 1969-ben az Egyesült Államokba emigrált. A 2000-es években Bukarestben telepedett le.

⁷ Atestat: vizsga, melynek nyomán az amatőr zenészek működési engedélyt kaphattak Romániában.

⁸ Porzsolt Viktor a Kolozsvári Rádió zenei szerkesztője volt a hatvanas, hetvenes években, hangfelvételeket is készített énekesekkel, zenekarokkal.

János szaxofonozott, Oana Caius bőgőzött és Puiu Hațeganu⁹ dobolt, én voltam a zongorista és a zeneszerző.

Zilahi Csaba:

Szóval több hasznát vetted az előadói engedélynek, mint az egyetemi diplomának.

Boros Zoltán:

Eleinte. 1967-ben végeztem, ezt követte az a bizonyos repartíció (kihelyezés), amikor munkahelyet választhattunk, annak függvényében, hogy milyen jeggyel zártak le. Az én szakomon a három konziból nekem volt a legjobb jegyem, ezért nagyon reméltem, hogy a Bukaresti Rádióhoz kerülhetek zenei szerkesztőnek, de a bizottság elnöke szerint ehhez az álláshoz bukaresti személyazonossági igazolvány volt szükséges, ezért keresnem kellett másik helyet. Majdnem találomra az egyetlen kolozsvári állást választottam. „Zenei instruktor”, utólag tudtam meg, hogy ez akkordeon és mandolin oktatói állás volt egy szakközépiskolában. Az az igazság, hogy a mai napig se tudom, hogy ez az iskola hol lehetett, mert inkább szabadúszó maradtam, ami azért nem volt kockázatmentes, pláne Romániában.

Zilahi Csaba:

De bevált, hiszen ha nem is úsztál, de hajóztál.

Boros Zoltán:

Igen, egy darabig nagyon szépen működött, a hajózenészség csodálatos élmény volt. A Neckermann cég repülővel turistákat hozott Németországból Konstancára, ahol felszálltak a román Transilvania hajóra. A hajó Genováig a Földközi-tenger tíz európai és afrikai kikötőjében állt meg. Azután Genovában a visszaútra ismét felvett egy teljes hajónyi turistát, akikkel ugyanazokat a kikötőket érintve érkezett vissza Konstancára. Gondold el, hogy ez milyen élmény volt 1967-ben nekünk, akik sose jártunk külföldön, pláne nyugaton! Emlékszem, amikor átmentünk a Boszporuszon, hogy az mekkora csoda volt!

Zilahi Csaba:

Óriási élmény lehetett, főleg a hatvanas években. Szóval a román Transilvania hajónak Boros Zoltán volt a zongoristája... Arról hallottam, hogy magyarországi zenészek járták a világot, de hogy Romániából is kiengedték őket, azon csodálkozom. Hány éves voltál akkor, huszonhárom-huszonöt?

Boros Zoltán:

Huszonnyolc. Olyan útlevelet kaptam, amiben a vízum az összes Földközi-tengeri országra szólt. Utólag jöttem rá, hogy a zenészek csak amolyan kulturális „fogyókellékek” voltak valutaszerzéshez, ha kint maradtak, nem volt nagy kár. Ezek a hajóutak komoly valutabevételt jelentettek az országnak.

Zilahi Csaba:

Végül mégis a szárazföldet választottad, ott pedig a televíziót. Hogy lettél tévés szerkesztő?

⁹ Puiu Hațeganu kolozsvári dobos, a hetvenes években tagja volt a Chromatic, majd a Mondial zenekarnak. 1973-ban Finnországba disszidált.

Boros Zoltán:

A szabadúszás nem egy stabil életforma, nagyon nehezen lehetett akár pár hónapos szerződést szerezni. Ha pedig lejárt, az ember nem igazán tudta, hogy utána mihez kezdjen. Ez a bizonytalanság óriási stresszt jelentett, főleg azoknak a zenésztársaimnak, akiknek már családjuk volt. Amikor Nagyváradon a színháznál kiürült egy karmesteri poszt, elvállaltam. Két évig voltam színházi karmester és zenei mindenes, ez érdekes, tanulságos időszak volt.

Zilahi Csaba:

Gondolom, az már másfajta zene volt, mint amit a hajón játszottál.

Boros Zoltán:

Persze, színházi zene volt, de könnyűzene is volt benne. Zenés darabok, zenés előadások és szilveszteri kabarék, élő zenével. Színpadi kísérőzenét is kellett komponálnom vagy összeállítanom. Élveztem színházban dolgozni, sok színész barátom lett, Szabó Ódzsa¹⁰ rendezővel életre szóló barátságunk szövődött. Mégis, valahogy úgy éreztem, szakmailag máshol lenne a helyem. Az, hogy bemutatunk egy előadást, és még eljátsszuk kétszer-háromszor, az rendben van. De amikor ugyanazt hetvenszer kellett előadni – akkor még volt ilyen, nem is ritkán –, azt én már nehezen viseltem. Nem véletlenül közeledik az ember a dzsesszhez, ahol egy darabot kétszer sem játszanak el egyformán, ez benne az izgalmas, a nagyszerű. De amikor ugyanazt ugyanúgy százszor kellett eljátszani, én úgy éreztem, hogy az ember robottá válik. Ez a veszély kevésbé fenyegeti a mai színházakat.

Amikor meghallottam, hogy a Román Televízióban megszületett a Magyar Adás, megérdeklődtem, hogy van-e zenei szerkesztőjük. Kiderült, hogy nincs. Az akkori főszerkesztőnek, Bodor Pálnak¹¹ – akivel a Siculus fesztiválon¹² ismerkedtem meg, ő a zsűriben, én a színpadon voltam – elmondtam, hogy nagyon szívesen jönnék zenei szerkesztőnek. Azonnal igent mondott, mert mint kiderült, számára fontos volt, hogy minél több társadalmi kategóriához szólhasson az adás, ne csak „duma” legyen, ahogy mondtuk később. Majdnem egy év kellett hozzá, hogy kiharcolja, hogy a rossz káderlapom ellenére 1971-ben felvegyenek.

Zilahi Csaba:

Végül sikerült, és nekifogtál dolgozni. Mi volt a feladatod?

Boros Zoltán:

Jó ideig minden zenei műsort én készítettem. Operától könnyűzenéig, kórusmuzsikától magyar nótáig, népi együttesek műsoraitól a rockmuzsikáig. Nem volt könnyű, de óriási kaland és élvezet volt és hatalmas küzdelem, hogy megtanuljam a mesterséget. Az, hogy ismertem a polifónia szabályait vagy a dzsessz-akkordokat, semmit sem segített, amikor tévéműsort kellett készíteni. Úgy kellett elkezdenem a munkát, hogy még nem értettem ahhoz, amit csinálok. Eleinte segítettek az operatőrök, a vágó, a rendező kolléga, igyekeztem mindenkitől tanulni, akitől lehetett, és persze faltam a szakkönyveket.

¹⁰ Szabó József, becenevén Ódzsa (1928–2019) erdélyi magyar színházi rendező, dramaturg, színházi szakíró. 1970–1983 között a nagyváradai Szigligeti Társulat főrendezője és művészeti vezetője volt.

¹¹ Bodor Pál (1930–2017) szerkesztő, költő, közíró, műfordító. 1970-től 1979-ig a Román Rádió és Televízió nemzetiségi műsorainak főszerkesztője volt. Az ő nevéhez fűződik a Román Televízió Magyar Adásának és szerkesztőségének kialakítása. 1983-ban Budapestre költözött, ahol 1984-től a *Magyar Nemzet*, 1991-től a *Népszabadság* szerkesztője lett.

¹² Siculus fesztivál: Székelyudvarhelyen megszervezett táncdalfesztivál, az egyetlen erdélyi versenyfesztivál, amelyre 1970–1973 között kizárólag magyar dalokkal lehetett benevezni. 2018-tól újból rendszeresen megszervezik.

Zilahi Csaba:

Gondolom, a feladatkörödben nem az szerepelt, hogy fel kell lendíteni az erdélyi magyar könnyűzenét.

Boros Zoltán:

Annyi volt, hogy sok zene kell. Könnyűzene feltétlenül – mondta Bodor –, mert úgy gondolta, hogy ez a műfaj népszerű és nézőket hoz. Joggal. 1970-ben indult Székelyudvarhelyen a Siculus táncdalfesztivál. Engem is felkerestek a szervezők Nagyváradon, kérdezték, hogy van-e valami ötletem. Mondtam, hogy szerintem nem a magyarországi vagy nyugati slágerek előadói versenye kellene legyen, hanem egy valódi erdélyi fesztivál, a saját szerzemények előadása lenne a legfontosabb. Zenészeink vannak, énekesekünk vannak, de egyelőre főleg a magyarországi slágereket énekelik.

Zilahi Csaba:

Így született meg az erdélyi magyar könnyűzene!

Boros Zoltán:

Már volt, 1970 előtt is, de így kapott polgárjogot. A Siculus Fesztiválnak nagyon-nagyon sokat köszönhetek a komponálgató muzsikusok, mert addig nem is tudták, hogyha írnak egy dalt, akkor az hogy jut el a közönséghez. Elég volt nekik, ha a szórakozóhelyeken, klubokban, művelődési házakban külföldi és magyar slágereket énekeltek. Szóval a Siculuson született meg az igény a saját dalokra. Az pedig nagyon ösztönző volt, hogy ezeket egy országos fesztiválon mutathatták be.

Zilahi Csaba:

Sőt, ha jó a dal, még a televízióba is bekerülhet!

Boros Zoltán:

Bizony, a tévé volt a nagy újdonság. A Siculus kezdő zenekarai esetében eleinte senki sem volt igazán médiaképes. Az élő előadást úgy nyersen, hibákkal nem lehetett képernyőre vinni, ezért azt javasoltam, hogy előbb készítsük el a hangfelvételeket, és a gálaesten, amit a tévé közvetít, legyen playback. De a tátogás ellen minden együttes és énekes hevesen tiltakozott, a hangfelvételeknek viszont örültek. Ezeket Borbély Zoltán,¹³ a Marosvásárhelyi Rádió zenei szerkesztője, zenei rendezője készítette. Az ő segítségével végül is sikerült megoldani a playbacket, így aztán a zenekarok sokkal jobban szóltak, mintha élőben játszottak volna, és akkor úgy nézett ki, hogy itt már van könnyűzene. Eleinte tehát azt játszottuk, hogy tegyünk úgy, mintha már lenne. Ez pedig odavonzotta a többi fiatal zenészt, egyre több levelet kaptam a szerkesztőségben kezdő együttesektől: „van egy zenekarunk, én tudok énekelni, tessék meghallgatni!” Jártam az országot, hogy megtaláljam a tehetségeket, például a Metropolt,¹⁴ akik egy váradi pincében gyakoroltak.

Zilahi Csaba:

...vagy a Garabonciást¹⁵.

¹³ Borbély Zoltán a Marosvásárhelyi Rádió zenei szerkesztője és hangmérnöke volt 1958-tól a kilencvenes évekig.

¹⁴ A Metropol Group a legismertebb erdélyi magyar rockzenekar, 1968-ban alakult Nagyváradon, a mai napig aktív.

¹⁵ A Garabonciás (1977–1981) erdélyi magyar country-rock zenekar, 1982-ben jelent meg nagylemezük.

Boros Zoltán:

Így van. Először Csutak Istvánt,¹⁶ aki eleinte, egy szál gitárral, egyedül énekelt, de látszott, hogy tehetséges. Aztán Temesváron az egyetemen összeállított egy country-rock zenekart, a Garabonciást.

Zilahi Csaba:

A hetvenes években nemcsak zenei szerkesztő voltál, és gyakorlatilag a kezdő zenekarok producere, hanem te magad is írtál dalokat. Egyfajta tánczenét, amiben azért a dzsessz vagy a swing is jócskán benne volt. Például van egy *Soha* című szerzeményed, amit Győry Klára¹⁷ énekelt, és kislemezen is megjelent.

Boros Zoltán:

Ezt a dalt és néhány dzsesszballadát eredetileg Aura Urziceanunak,¹⁸ a legkiválóbb román dzsesszénekesnőnek szántam, aki régi ismerősöm és barátom volt, 19 éves korában a tengerparton, Mamaian velünk énekelt egy éjjeli bárban. Ővele készült felvétel, ami fel is került az országos toplista első helyére. Később az akkori legszebb hangú magyar énekesnőnk, Győry Klára is elénekelt a dalok magyar változatát, szerintem legalább olyan jól, mint Aura.

A televíziónál hamar rájöttem, hogy akkor lehetnek színvonalasak a műsoraim, ha maga a műfaj is fejlődésnek indul, ezért felhasználva a televízió tekintélyét és kapcsolatait, a legjobb zenei felvételeimből lemezanyagokat állítottam össze, és azokat rendszeresen átadtam az Electrecord lemezkiadónak. Így jelent meg a Győry Klára-single is, és közel harminc másik lemez.

Zilahi Csaba:

A hetvenes években a Siculus Fesztiválon kívül még volt a csíkszeredai Ezüstoffenyő Fesztivál, Sepsiszentgyörgy mellett a Rétyi Nyírben a Tavirózsa Fesztivál. De aztán nem sokáig lehetett fesztiválozni.

Boros Zoltán:

Nem bizony. A rendszer bekeményített, és ez nemcsak a könnyűzenének, de a többi műfajnak is sokat ártott. A Siculus négy kiadást ért meg, mígnem a Hargita megyei propaganda titkár, Szekeres elvtárs jelezte, hogy át akarja tenni a fesztivált a megyeszékhelyre, Csíkszeredába. Zavarta, hogy egyre több rock együttes lépett fel, ráadásul hosszú hajjal, szakállal, ami nagy bűnnek számított. Azt is kifogásolta, hogy kevés dal hangzik el románul, mivel csak a meghívottak között voltak román előadók. Aztán inkább letiltotta.

A hetvenes években kezdődött egy általános folyamat, ami aztán a nyolcvanas években teljesedett ki. Ennek az volt a lényege, hogy ne legyenek Erdélyben külön magyar, hanem csak román és magyar vegyes rendezvények. A nyolcvanas évek végén Erdélyben magyar szót háborítatlanul már csak templomban, iskolában és színházban lehetett hallani. A magyar népi együttesek előadásainak is legalább a fele román kellett legyen.

Nos, miután a Siculus fesztivál 1973 után megszűnt, próbáltunk a televízióban más hasonló rendezvénysorozatot elindítani. Az erdélyi magyar városokban megrendezett Zenés Karavánban, a Tapsoljuk Kolozsvárt stb. sorozatban mindig is volt könnyűzene, folk, rock, régi zene. Temesváron megpróbáltam egy, a Siculushoz hasonló többnapos versenyfesztivált megszervezni *Iffúsági Zenei Hétfégre* címmel. Az első nagyon szépen sikerült, zeneileg is, és jó körülmények között zajlott le. Ám a másodikon megjelent a Kommunista Párt megyei első

¹⁶ Csutak István gitáros, énekes, a Temesváron alakult Garabonciás együttes vezetője, dalszerzője.

¹⁷ Győry Klára az 1970-es évek egyik ismert erdélyi magyar táncdalénekesnője.

¹⁸ Aura Urziceanu (1946) neves román dzsesszénekesnő, énekelt pop- és népzene is.

titkára, és mindenbe belekötött. Például abba, hogy Virányi Attilának¹⁹ hosszú haja van. Azt mondta a mellette álló kis pártaktivistának, hogy „ha a színpadra bejön ez a hosszú hajú szakállas, leállítod a koncertet”. Aztán amikor elkezdődött a próba, rögtön szólt az aktivistának: „Ettől a hangerőtől leszakad a plafon! Ha meghalljátok, hogy ilyen hangosan játszanak, megállítjátok a koncertet”. Na, mondom, ebből cirkusz lesz, provokáció. Végül le kellett mondjam a nyilvános koncertet, a teremben csak a zsűri maradt és ötven szekus tanonc. Őket azzal küldték be, hogy vigyázzanak a rendre. Ez a versenyfesztivál volt az utolsó próbálkozásom, ezt követően egyszer még egy hiperkoncert erejéig összeverbuváltam a székelyudvarhelyi Sportcsarnokba a legjobb erdélyi magyar rockegyütteseket, és többet nem kísérleteztem fesztiválokkal.

Zilahi Csaba:

Ezzel gyakorlatilag megfojtották az erdélyi magyar könnyűzenét. Bár a nyolcvanas évek első felében, emlékszem, hogy még szerepeltek rockzenekarok a Magyar Adásban, például a Fortuna,²⁰ Szép Attilával.²¹

Boros Zoltán:

Sok olyan hangfelvételünk maradt, amit annak reményében rögzítettünk, hogy majd videó is készül hozzá, de már nem volt mikor, megszűnt az adás. Ha jól emlékszem, az utolsó két rockzenekar, akiket még sikerült lefilmezni, a Reflex²² és a Fortuna volt. Maradt még egy sor zenei felvétel a Vox-T²³ együttesel és Szilágyi Enikővel,²⁴ de abból műsort már nem tudunk készíteni. Miután 1986-tól nem volt Magyar Adás, zenei rendezőként titokban kikevertem ezt a lemeznyi anyagot, és átadtam az Electrecordnak. Ez, a *Dúdoló* volt az utolsó lemez, amit a Román Televízió zenei stúdiójában készítettem.

Zilahi Csaba:

Te alapvetően dzsesszzenész vagy, ehhez a műfajhoz hogyan viszonyult a rendszer?

Boros Zoltán:

Romániában egészen érdekes dolog történt, a dzsesszt valahogy megtűrték. Lehet azért, mert a legtöbb dzsesszdarabnak nincs szövege, úgyhogy nem volt mibe belekötni. A műfaj egyik legfontosabb fóruma a Szebeni Jazz Fesztivál volt, ami fantasztikusan jó hangulatban zajlott le, teljesen szabad légkörben, tudunk beszélgetni a külföldi együttesek tagjaival, miközben Bukarestben nehezen vagy egyáltalán nem lehetett a közelükbe férközni. Nekem a fővárosban csak úgy sikerült interjúkat készítenem amerikai zenészekkel, hogy a koncert után az amerikai nagykövet jam sessiont rendezett odahaza, és néhányunkat meghívott. Például Bányai Pétert,²⁵ aki kiváló dzsesszklubot működtetett a bukaresti Petőfi Kultúrházban, ő engem is a listára tett,

¹⁹ Virányi Attila romániai magyar dalszerző, basszusgitáros, énekes, a Metropol Group alapítója és vezetője.

²⁰ A Fortuna az 1980-as évek népszerű marosvásárhelyi magyar rock triója, több rádió- és tévéfelvételük készült.

²¹ Szép Attila (1960–2010) a Fortuna zenekar énekes, szólógitárosa, vezetője volt.

²² A Reflex 1982–1988 között működő marosvásárhelyi magyar rockzenekar. Később néhány koncert erejéig újra összeálltak, 2019-ben *Betonvilág* címmel a régi dalaik cédén is megjelentek.

²³ A Vox-T az 1980-as évek ismert csikszeredai rockzenekara, később Marosvásárhelyen működött. 1984-ben *Dúdoló* címmel nagylemezük is megjelent.

²⁴ Szilágyi Enikő (1952), születési nevén Borbély Enikő Mária, Jászai Mari-díjas romániai magyar színésznő. Ő énekel az 1984-ben kiadott *Dúdoló* című nagylemezen.

²⁵ Bányai Péter romániai magyar fizikus és politikai elemző, a bukaresti Petőfi Ház dzsesszklubjának vezetője a rendszerváltás előtt.

így bemehettem. Így sikerült interjút készítenem Duke Ellingtonnal,²⁶ Thelonious Monkkal,²⁷ Ornette Coleman²⁸ és Charlie Hadennel²⁹ *A Hét* című lap számára.

Mint mondtam, Szebenben teljesen más volt a hangulat. A dzsessz egyfajta szelep volt, ide jöttek azok, akik egy kis szabadságra vágytak, és arra a zenére, aminek a szabadság a lényege. Később vált világossá számomra, hogy ott azért is lehetett ilyen hangulat, mert a város ura a városi Kommunista Ifjúsági Szövetség első titkára, a diktátor fia, Nicu Ceaușescu³⁰ volt. Ő pedig szerette a dzsesszt, a lányokat meg a piát.

Zilahi Csaba:

Készült egy szólólemezed is a nyolcvanas évek második felében *Steps to the Infinite – Pași spre infinit* címmel.

Boros Zoltán:

Mondjuk inkább úgy, hogy *Lépések a végtelenbe*. Ez volt a *Seria Jazz Nr. 23*. A romániai *Seria Jazz Nr. 1* előadója is magyar, az elemzők által a mindenkori legszínvonalasabb romániai dzsesszmuzikusnak tartott Kőrössy János.

Zilahi Csaba:

Különleges zenei világa van ennek az albumnak, nem hagyományos dzsessz.

Boros Zoltán:

Valóban, számomra ez egy kísérlet volt, elektronikus hangszerekkel. A dzsessz-rockban sokan használtak elektronikus hangszereket, de úgy gondoltam, hogy a mainstream dzsessz is jól szólhat szintetizátorokkal. Ez a kísérletem hallható a lemezen, amit egy négytagú együttesel vettem fel. Volt basszusgitáros és bőgős is! A basszusgitár a dzsessz-rock részekben játszik, míg a nagybőgő a swinges improvizációkban, és mindig a másik kíséri azt, aki éppen szólózik. Két csodálatos basszusom volt, a Bădila testvérek,³¹ Decebal basszusgitáron és Ovidiu nagybőgőn. Nagyszerű technikával és fantáziával játszottak, érdemes meghallgatni a szólóikat!

Összefüggő huszonhét perces szvitet³² állítottam össze. Úgy képzeltem el, hogy van egy törés a közepén, hogy az a zenei anyag, amely kialakul az első témából, az egyik improvizáció vége felé elkezd darabokra töredezni. Ez a rész free-dzsessznek mondható, de mégsem annyira „free”, mert dialógussá válik, amelynek során egyikünk az előző szólónak a folytatását játssza, átvesz egy kis motívumot, és azt variálja és adja tovább. Nagyon élveztük az összejátékot, a négyes párbeszédet. A széttöredezett darabokból végül összeáll az új rend, új tempóval és ritmikával.

Zilahi Csaba:

Honnan az ihlet, miért építetted fel így a darabot?

²⁶ Duke Ellington (1899–1974) többszörös Grammy-díjas amerikai zenekarvezető, zongorista, zeneszerző, a dzsessz és az amerikai zene egyik legnagyobb hatású alakja.

²⁷ Thelonious Monk (1917–1982) amerikai zongorista és zeneszerző, a dzsessz egyik legmeghatározóbb alakja. Nagy hatással volt más zenészekre, akik később a bebop stílust kifejlesztették.

²⁸ Ornette Coleman (1930–2015) Grammy-életműdíjas amerikai dzsesszzenész, saxofonos, zeneszerző. Az 1960-as években egyike volt a free dzsessz megalapítóinak.

²⁹ Charlie Haden (1937–2014) amerikai dzsessz-nagybőgős és zeneszerző. Az Ornette Coleman Quartet egyik alapító tagja volt.

³⁰ Nicu Ceaușescu (1951–1996) a Ceausescu házaspár harmadik gyermeke, a kommunista párt Szeben megyei első titkára

³¹ Bădila testvérek: Decebal (1968) és Ovidiu (1962–2001): Decebal Grammy-díjas román nagybőgős, basszusgitáros, a rendszerváltás után Németországba költözött, ahol világhírű zenészekkel játszott. Ovidiu román nagybőgős, 1997-től haláláig a baseli zeneakadémia professzora volt.

³² Szvit: több tételből álló, összefüggő zenemű.

Boros Zoltán:

1984-ben az első szebeni fellépésem egy román népdalt dolgoztam fel. Addig szokatlan felépítése volt, a közepe táján szétesett a zenei konstrukció, majd újból összeállt. Később azon gondolkodtam, hogy ez a forma miért tetszik nekem annyira. Aztán rájöttem, hogy eszembe juttat egy tragikus eseményt, amikor a szülőfalumban, Gyantán 1944. szeptember 24-én az észak felé haladó román csapatok egyik egysége békés gyantai lakosokat mészárolt le egy bizonyos Leonard Mociulschi³³ nevű tábornok parancsára. Több mint negyven embert, felnőtteket, gyerekeket, teljes családokat végeztek ki a temető mellett, és elkezdtek felgyújtani a falut. Az volt a parancs, hogy ki kell irtani mindenkit, és a falut a földdel kell egyenlővé tenni. Bennünket is kerestek, a helybeli református lelkész családját. Édesapám nem volt otthon, korábban elhurcolták más dél-bihari lelkészekkel együtt egy kényszermunka táborba. Bennünket, a két gyereket és édesanyámat a saját biztonságát veszélyeztetve befogadott a helybeli román orvos a lakásába. Nővéremmel együtt a fürdőszobában bújtunk el, édesanyám pedig szolgálónak öltözött, és este a jól végzett munka után vacsorázni érkezett gyilkosoknak kellett felszolgálnom. Gyantán a gyűjtogatást épp a parókián kezdték. Leöntötték benzinnel, és óráig égett, benne a gyönyörű zongora és minden vagyonunk. Miért mondtam el mindezt? Mert rájöttem, hogy tulajdonképpen a zenében is néha azt a széttörést, darabokra törést idézem a formai felépítésben, ami akkor a családdal történt. És hogy azután, hosszú évek múlva valahogy mégis visszaépült a széttöredezett, cserepekre tört életünk is.

Zilahi Csaba:

Említetted, hogy Szilágyi Enikő és a Vox-T lemeze volt az utolsó magyar rocklemez, aminek még segíthetél a megjelenésében. Azt hiszem, a két kezemen megszámlálhatom, hogy 1990 előtt hány bakelit avagy vinyl lemez látott napvilágot Romániában magyar könnyűzenével.

Boros Zoltán:

Ennél azért több készült, nekem otthon a hetvenes, nyolcvanas évekből huszonhét erdélyi magyar pop-, rock-, folklemezem van meg, a legtöbb felvétel a tévé zenei stúdiójában készült. Korábban is jelentek meg magyar lemezek Romániában, már a harmincas évek óta. Magyar népzene is, nóták, mesék, versek, táncmuzsika. Ezek a mai napig megmaradtak, ahogy sok zenei felvétel is, ami a Román Televízió hangszalagtárában vár feldolgozásra. Ami még biztos megmaradt az emberek emlékezetében, az az a néhány év, amikor jól érezhették magukat. Vagy azért, mert hallgatták ezeket a muzsikákat, és tudták, hogy hazaiak, tehát akár egy ismerős fiatal is megjelenhetett a képernyőn, vagy mert zenészként megérezhették egy kis országnyi közönség szeretetét. Az együttesek tagjai és az akkori énekesek nagy lelkesedéssel beszélnek ma is azokról az időkről. Ezt a *Játsszuk újra* műsoraim is bizonyítják, amelyeket 2016 óta készítettem a hetvenes évek előadóival.

Zilahi Csaba:

A köztudatban van egy olyan felfogás, miszerint a dzsessz értékesebb, mint a rockzene. Komoly hangszertudást és improvizációs készséget igényel, míg egy rockdal akár három akkordból is állhat. Bár dzsesszenész vagy, tévés szerkesztőként mégsem legyintetted a kezdő rockzenészekre. Miért?

³³ Leonard Mociulschi lengyel származású román vezérőrnagy, a 3. román hegyihadosztály parancsnoka volt a második világháború idején.

Boros Zoltán:

Azért, mert tudtam, hogy egy kezdőből is válhat jó zenész. Ha láttam a kezdő együttesekben tehetséget, akarást, akkor megtettem, amit csak lehetett. A Román Televízió zenei stúdiója ebből a szempontból egyfajta műhely, workshop is volt, akiket odahívtam, rendszerint tehetséges fiatalok voltak, akik néhány év alatt kiváló zenészekké, hangszeresekké váltak. Ezeket az együtteseket, énekeseket nyilván nem a televízió kreálta. Tehetséges zenészek voltak, akik kezdetben táncklubokban, művelődési házakban játszottak. Miután megszületett a Siculus Fesztivál, tovább tudtak lépni a tévé képernyőjére és a nagy nyilvánosság elé.

Zilahi Csaba:

Szóval a Siculus és a Magyar Adás volt a legfontosabb ugródeszka az országos hírnévhez!

Boros Zoltán:

Így igaz, bár az, amit egy televízió tud nyújtani, még nem elég, az élő találkozás a koncertközönséggel, az az igazi, de ahhoz, hogy bejöjjön a közönség a koncertre, ismertté kell válni, ebben segíthet a tévé. Tény, hogy 1969-ben, amikor beindult a Magyar Adás egy óriási játékszert kaptunk. Ezt a játékszert vagy varázsvesszőt sokféleképpen fel lehetett használni. Amikor Bukarestből Erdélybe mentünk, volt egy politikai tekintélyünk is, miközben mi nem a központi politikát, hanem az erdélyi magyarság érdekeit igyekeztünk szolgálni. Egyikünk sem született tévésnek, de körülnéztünk, hogy miként csinálják a „nagyok”. Így indult be a toplista is, amelyet a tévé mellett a két körzeti rádió, a marosvásárhelyi és a kolozsvári is átvett.

Zilahi Csaba:

Gondolom, az írott sajtót is bevontátok.

Boros Zoltán:

Ez egy kicsit bonyolultabb volt, mert az újságírók többnyire irodalmi felkészültségűek voltak, tehát a könnyűzene nem állt olyan közel hozzájuk. A kritikákból is érezni lehetett, hogy szerintük ez a műfaj kicsit idegen, szubkultúrának tekintették, de végül is szinte az összes megyei lap leköszölte a toplistát, és írtak is a műsorokról.

De hát ez nem volt elég, mert láttuk, hogy ugye a „nagyoknál” vannak lemezek is. Itt van az Electrecord lemezkiadó, ami évente néhány magyar lemezt is ki szokott adni. Arra gondoltam, hogy a legjobb dalokat, a legjobban sikerült felvételeket csokorba szedem, elviszem és felajánlom kiadásra. Meg kell mondjam, hogy tárt karokkal fogadtak! Az első ilyen lemez a *Siculus '72* volt. A felvételeket a Román Televízió stúdiójában készítettük, elvittem őket az Electrecordhoz, meghallgatták és elfogadták. Utána, nem is tudom, de azt hiszem, több mint húsz lemez készült így. De az Electrecord is gyártott magyar könnyűzenei lemezeket. Érdekes, nyitottak voltak a magyar zene iránt. Igaz, hogy legtöbbször címlaptervvel és hátlapszöveggel jöttem, csak le kellett gyártani.

Szóval megpróbáltam végigjárni a teljes kört, ami egy ilyen műfaj kifejlődéséhez szükséges. Voltak nyilvános előadásaink, azok is ezt szolgálták. Például a *Zenés Karaván* sorozat, amely egyszerre volt szórakoztató és elgondolkoztató, több, egymástól távoli zenei műfaj szerepelt benne. Ha egy író vagy egy költő elmondta a versét, és utána megszólalt egy rockszám jó szöveggel, jó zenével, senkit nem zavart.

Zilahi Csaba:

A rockzenének van egy komoly fegyverténye a dzsesszel szemben, ez pedig a dalszöveg. Ugyanakkor ebbe tudtak a legkönnyebben belekötni a cenzorok.

Boros Zoltán:

Nyilván volt, aki a szövegeket is megnézte az Electrecordnál. Amikor elvittem nekik egy nagy magnetofon-szalagot a felvételekkel, azt egy bizottság meghallgatta. Volt a bizottságban zenész, és volt, aki kimondottan a szövegekre figyelt. A magyar szövegeket át kellett írni nyersfordításban románra. Ez sokat segített, mert úgy fordítottuk le, hogy abszolút elfogadhatók legyenek. Ezért aztán nem is emlékszem, hogy belekötöttek volna valamibe, hogy cenzúráztak volna.

Zilahi Csaba:

A hazai rockzenekarok közül úgy tudom, hogy a Metropol különleges helyet foglal el az emlékeidben. Ha manapság valakit megkérdezzük, hogy ismer-e zenekart az elmúlt rendszerből, szerintem a legtöbben a Metropolt neveznék meg.

Boros Zoltán:

Igen, nekik volt a leggazdagabb koncerttevékenységük. Nagyon ügyes menedzserük volt, mégpedig a basszusgitáros Virányi Attila, aki amúgy mindig tagadta, hogy ő a zenekar vezetője, de zenésztársai közül egyik sem kérdőjelezte meg, hogy ő az ész. Ragyogó koncertturnékat szervezett. A legnagyobb a Moldvát is magába foglaló országos turné volt, főleg román repertoárral. De a koncertet mindig magyarul fejezték be az *Égig érhetne az ének* című dalukkal! Felléptek a legnagyobb bukaresti koncertteremben, a Polivalensben is.

Zilahi Csaba:

Igen, ez a címadó dala az első lemezüknek, ám utána már nem jelenhettek meg magyar dalaik.

Boros Zoltán:

Valóban, viszont megjelent három román lemezük, annak nem volt akadály. A nyolcvanas évek második felétől, tudni kell, hogy a háború utáni Románia egyik legsötétebb korszaka következett. Hiánygazdaság volt, tehát semmit sem lehetett kapni az üzletekben, az alapvető élelmiszereket is csak fejadagra. Ami a magyar kultúrát illeti, említettem, hogy nem lehetett nyilvános előadásokat szervezni kizárólag magyarul. Nem tiltották be, de akadályozták, ahogy csak tudták. Ennek ellenére a Metropol folyamatosan koncertezett itthon 1988-ig, majd miután kitelepültek, voltak hosszabb szünetek, de a zenekar a mai napig is aktív. Az erdélyi magyar könnyűzenében mellettük Tamás Gábor³⁴ is a hetvenes évek közepén vált országsszerte ismertté, és a mai napig is énekel. Sikeres koncerteket tart nemcsak Erdélyben, hanem világszerte. Egy kolozsvári helyi sláger hozta meg volt az első sikerét, amit elsős egyetemista koromban, az ötvenes években hallottam, és amit felújítottunk egy nyilvános *Tapsoljuk Kolozsvárt* című előadáson. A *Donát úti orgonákat* ma már mindenütt ismerik, ahol magyarok énekel, és vele együtt énekelik, Kolozsvártól Sidney-ig. Ma is népszerű, főleg a román tévé csatornákon Nagy Mária,³⁵ aki szintén a Magyar Adásban tűnt fel. Persze, a hetvenes évek zenészei közül sajnos nagyon sokan elhagyták az országot vagy abbahagyták a muzsikálást akkor, amikor egyre több nehézségbe ütköztek.

Zilahi Csaba:

Az 1989-es decemberi események mindnyájunknak megváltoztatták az életét. A tiedet zenészként, közszereplőként talán még inkább. Hogyan élted át azokat a napokat?

³⁴ Tamás Gábor (1948) erdélyi származású magyar könnyűzenész, énekes, zeneszerző, a Magyar Kultúra Lovagja.

³⁵ Nagy Mária (1957) romániai magyar énekesnő, tagja volt a Folk Group 5 és a Vox-T zenekaroknak.

Boros Zoltán:

Hát először is, a bukaresti úgymond forradalmi történések alatt valami bevonzott bennünket a Televízióba. Volt munkatársakat, a magyar szerkesztőség tagjait, akik az 1985-ös betiltás után kénytelenek voltak új munkahelyet keresni. Ott találkoztunk, a televízió folyosóján. Tudni kell, hogy december huszoneketedikétől kezdve az jött be a román köztelevízió udvarára, aki akart. Körülbelül tízezres tömeg volt ott rendszeresen, mert a televízió a hatalomnak volt a jelképe, onnan szólt a hatalom az emberekhez. Simonffy Katalin³⁶ kolléganőmmel a 4-es Híradó-stúdióban töltöttük azt a hetet.

Zilahi Csaba:

Te azelőtt is ott dolgoztál, megmaradtál a zenei osztályon.

Boros Zoltán:

Akkoriban a rádió és a televízió egy intézmény volt. A Magyar Adás megszűnte után zenei rendezőként dolgoztam, a rádióban és a televízióban egyaránt. Tehát volt belépőnk a tévéhez, de nem volt rá szükség. A 4-es stúdióban végignéztük élőben mindazt, amit az egész ország láthatott. Mi is azt hittük, amit mindenki, hogy forradalom volt. Valami tömegpszichózis folytán azt akartuk hinni, hogy spontán forradalomról van szó, pedig a tévéstúdióban számtalan jelből láthattuk volna, hogy valami nem stimmel: hogy ezek nem forradalmárok, hogy mindez elő volt készítve.

Álhírek terjedtek el: hogy elfogtak egy terroristát a televízió udvarán, hogy a Pepsi, amit behoztak a stúdióba, mérgezett. Szóval igyekeztek a hisztériát fenntartani. Lényegében az történt, amit sok év után már világosan lehet tudni, hogy volt egy csoport, amely mindezt előkészítette. Volt egy nemzetközi előkészítés is, amelynek során feltehetően összehasonlították a romániai diktatúrát a környező országok vezető rétegével és az ottani állapotokkal. Úgy gondolhatták, hogy míg a többi országban nagyjából békésen megtörtént az átmenet, addig Romániában csak egy véres forradalom fogja megdönteni Ceaușescu³⁷ félelmetes uralmát. Arra nem gondoltak, ami a valóságban történt, hogy ezt a hatalmat egy pillanat alatt is át lehet menteni. Ahogy Ceaușescu elmenekült egy helikopterrel, az addigi nomenklatura második vonalából és néhány naiv értelmiségiből összeállt új csapat rögtön átvette a hatalmat, de nem volt még elég áldozat. Pedig az egyedül ismeretes szocialista forradalom, ugye, fegyveres, véres forradalom szokott lenni. Tehát kellett kreálni áldozatokat, és hidegvérrel kreáltak is, közel kétezer ember halt meg a diktátor elmenekülése után (!), egymás ellen bevetett katonák, találmra lelőtt civilek, csakhogy forradalomnak tűnjön, ami történik. Hozzá kell tegyem, hogy sok helyen valóban voltak spontán tüntetések is, és a katonák kaptak löparancsot.

Zilahi Csaba:

Milyen volt a hangulat a stúdióban az első szabad napokban?

Boros Zoltán:

Ketten Simonffy Katalival nagyon lelkesen berohantunk a stúdióba, és mivel ismertek korábbról bennünket, a kamerák előtt elmondhattuk a magunkét. Azt, hogy a magyarok is támogatják a forradalmat, hogy mindez Temesváron kezdődött. Azt hiszem, én voltam az első, aki kimondtam nyilvánosan Tökés László³⁸ nevét, hogy mégiscsak az őt támogató hívek tiltakozó

³⁶ Simonffy Katalin (1949) MÚRE (Magyar Újságírók Romániai Egyesülete) nívódíjas, a Magyar Televízió nívódíjasa. Romániai magyar televíziós szerkesztő, egyetemi oktató.

³⁷ Nicolae Ceaușescu (1918–1989) a Román Kommunista Párt főtitkáráként Románia elnöke 1965-től az 1989. december 25-i kivégzéséig.

³⁸ Tökés László (1952) református lelkész, az 1989-es romániai forradalom hőse, 1990-től 2009-ig a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke. 2007-től 2019-ig az Európai Parlament képviselője.

megmozdulása volt a szikra, amely kiváltotta a temesvári tömeges tüntetést. Később a német kollégákkal is jelentkeztem az adásba boldog karácsonyt kívánni. Volt egy kis kalotaszegi csengettyűm, amit megráztam: „gyerekek, megjött a Jézuska!” A csengő legendás lett, meg is tartottuk a szerkesztőségben. A magyar nagykövetet tiszteletlenül telefonon sürgettem, hogy mondja már el ő is: Magyarország is támogatja mindazt, ami itt történik. Előtte már elmondták a dánok, a hollandok, a bolgárok, stb. Nagy nehezen bejött, és azt hiszem, ennek is köszönhető a későbbi Magyar Adás egyfajta immunitást.

Az új szerkesztőséget, az új Magyar Adást gyakorlatilag civil kezdeményezésként indította hat-nyolc régi munkatárs meg néhány fiatalember, aki mellénk állt. Egyszerűen visszafoglaltuk a korábbi szobáinkat. Azt hitték, hogy valaki van mögöttünk a hatalomból, pedig nem volt senki. Több mint egy évtizedig, amíg főszerkesztő voltam, senki más nem volt a hátam mögött, csak a saját gerincem. Az volt az ars poeticánk, hogy a közszolgálat: a közösség szolgálata. Ez a közösség számunkra az erdélyi, a romániai magyar nemzeti közösség. Azon igyekeztünk, hogy ez a közösség érezze, ez a műsor nekik szól, róluk szól és értük szól. Nagyon fontos volt, hogy csak az igazat mondjuk, mert már nincs cenzúra. Tudomásul vettük, hogy mindenért, ami a televízióban elhangzik, csakis mi felelünk – ez óriási felelősség volt. És ez egy elég félelmetes dolog, főleg, ha olyan sokan nézik a televíziót. A kilencvenes évek első felében volt olyan év, amikor a Magyar Adás nézettsége a tévékészülékekkel rendelkezők 34%-a volt. Ez félelmetes felelősséggel járt! Többször be is akartak avatkozni a műsorba, két okból is. Az egyik, hogy a román híradóban folyt a manipuláció mindazzal, ami az úgynevezett forradalomban történik. Utána pedig mindenféle erőszakos cselekmény történt annak a nomenklatúrának az irányításával, amelyik megkaparintotta a hatalmat.

Zilahi Csaba:

Jött a Fekete március,³⁹ és jöttek a bányászok...

Boros Zoltán:

Igen, volt egy-két „bányászlátogatás” már 1990 elején, de még nem voltak olyan erőszakosak. De aztán jött a „fekete március”, amikor el kellett hitetni az emberekkel, hogy azt a magyar nacionalizmus ellen fellépő lakosság tiltakozása váltotta ki, meg hogy a magyarok voltak a hibásak. Ez volt az esti híradóban, míg a Magyar Adásban bemutattuk, hogy az első sebesültek március tizenkilencedikén magyarok voltak, tehát nem ők támadtak, hanem őket támadták.

A médiában világszerte elterjedt egy olyan kép, ahol valaki egy földön fekvő emberbe agresszívan belerúg. Ez a borzalmasan durva kép bejárta az egész világot. Először azt mondták, hogy egy román rúgja a magyart, aztán a végén kiderült, hogy fordítva, egy Marosvásárhelyre verekedni bejött román rúgott meg egy helybeli magyar. Az illetőt Cseresznyés Pálnak⁴⁰ hívták, és ő kapta a legsúlyosabb ítéletet, tizenöt év börtönt, egy rúgásért. Az első egy-két évben csomagot sem kaphatott, a családjá nem látogathatta meg. Amikor ezt a magyar szerkesztőségben a családtól megtudtuk, Galbács Pál⁴¹ kollégám elindult, és megpróbálta valahogy elérni, hogy egy interjút készíthessen Cseresznyés Pállal. És el is érte, mert akkor Romániának érdeke volt, hogy az Európa Tanácshoz csatlakozzon vagy ilyesmi, tehát jobban kellett vigyázni az emberi

³⁹ Pogromkísérletként vagy a Fekete március megnevezés alatt azokra az etnikai zavargásokra hivatkozunk, amelyek 1990 márciusában történtek az akkor még magyar többségű Marosvásárhelyen a két nemzetiség között. Az eseményt az váltotta ki, hogy a magyarság tüntetett az anyanyelvi oktatás megteremtéséért, amire válaszul a Vatra Românească sovinizta román szervezet a román kormányerők támogatásával szervezeten környékbeli románokat szállított Marosvásárhelyre, akik feldúlták a város központját, majd rátámadtak a mindaddig békésen tiltakozó magyarokra.

⁴⁰ Cseresznyés Pál (1941) az 1990. évi hírhedt román-magyar összetűzés, a marosvásárhelyi fekete március során egyike volt azon negyvenhárom magyar és roma nemzetiségű személynek, akiket a román igazságszolgáltatás kirakatperben elítélt.

⁴¹ Galbács Pál (1944) MÚRE nivódíjas romániai magyar televíziós szerkesztő, tanár, újságíró.

jogokra. A Magyar Adásban Cseresznyés Pál szájából elhangzott, hogy időről időre beköltöztetnek hozzá más elítélteket, kigyúrt legényeket, akik hetekig kínozták őt. Hogy semmit nem kaphat kívülről, hogy látogatót sem fogadhat, akárcsak a kommunizmus alatt a politikai foglyok. Miután mindezt nyilvánosságra hoztuk, már teljesen másként bántak vele. Ez volt a másik ars poeticánk, hogy egy ekkora nézettségű televízió műsor a valóságban is előidézhessen változásokat, hogy a média nemcsak tájékoztató, hanem tesz is. Mi ezt úgy neveztük, hogy aktív televíziózás. Ebben kiváló kollégákra számíthattam.

Zilahi Csaba:

Hogyan működött egy ilyen aktív műsor?

Boros Zoltán:

Például Koczka Györgynek volt egy sorozata, *Hivatalnok packázásai* címmel. „Kisemberek” írtak nekünk olyan ügyekről, amelyeket néhány pillanat alatt el lehetett volna intézni, nekik mégis hónapok elteltével sem sikerült. Vagy mert valakinek nem volt érdeke, vagy mert a hivatal le volt bénulva. És Koczka György utánajárt minden ilyen esetnek, bemutatta őket a tévében. A legsúlyosabb az volt, amikor Csíkszereda környékéről a rendőrség összegyűjtött cigány embereket. Csak bementek a portájukra, és bevitték őket Csíkszeredára. Ott pedig bezárták és bántalmazták őket, majd két nap múlva kiengedték. Ez folyt az 1990-es évek első éveiben. Miután erről tudomást szereztünk, sikerült beszélnem telefonon a rendőrtiszttel. Simonffy Kati kiderítette, hogy mindezt „megelőző intézkedésként” teszik a rendőrök. Azért hogy lássák, mi történik velük, ha lopnak... Nem csak műsort készítettünk erről, hanem Iliescu⁴² elnök nemzetközi sajtókonferenciáján felálltam, és megkérdeztem, hogy tud-e a Hargita megyei „megelőző” cigányverésekről. Természetesen azt mondta, hogy nem, de egy hét múlva értesültünk arról, hogy a rendőrség leállt a verésekkel. Tehát létezik aktív televízió! A sajtó, a nyilvánosság fantasztikus fegyver. Csak élni kell vele, lehetőleg a jó érdekében.

Zilahi Csaba:

Így igaz, csakhogy a kilencvenes évek elején még mindig a román köztévé Magyar Adása volt az egyetlen, ami Erdélyben magyarul szólt. De aztán beindult a Duna tévé, és ma már szinte minden magyarországi tévécsatornát nézhetünk. Úgyhogy már távolról sem lehetne olyan hatékonyan kiállnia egy tévéadónak, tévéműsornak az igazság mellett.

Boros Zoltán:

Ezzel azért vitakoznák, mégpedig azért, mert itt van az új csoda, a legnagyobb nyilvánosság, az internet. A kettő együtt nagyon sokat ér. Még egy választást, egy szavazást is befolyásolhat. Nálunk egy elnökválasztás alkalmával a Facebookosok azt mondták, hogy ők döntötték el az eredményt... A román köztévé Magyar Adásának a mai napig megmaradt egy előnye, az, hogy kétnyelvű, románul feliratozott, tehát egyben román médium is.

Zilahi Csaba:

A Magyar Adás főszerkesztőjeként kemény csatáid lehettek. Eszembe jut az interjúd az akkori miniszterelnökkel, Petre Romannal.⁴³ Úgy emlékszem, hogy akkor elég kellemetlen keresztkérdéseket is feltettél neki.

Boros Zoltán:

Kemény csaták. Így is nevezhetjük. Képzeld el, hogy a zenei stúdió kellemes, kizárólag szakmai munkája után belecsöppentem egy kontinentális változásnak, a kommunizmus

⁴² Ion Iliescu (1930) Románia első rendszerváltás utáni elnöke 1990 és 1996, majd 2000 és 2004 között.

⁴³ Petre Roman (1946) Románia első rendszerváltás utáni miniszterelnöke volt 1990–1991 között.

összeomlásának egyik forró pontjába, a véres román forradalomnak a fellegvárába. Újraindult a Magyar Adás, a kollégák megválasztották főszerkesztőnek. Azt hittük, hogy a demokráciában ez így történik.

Az akkori Románia minden miniszterelnökével készítettem interjút, és a magyar miniszterelnökkel, elnökkel, sőt Habsburg Ottóval⁴⁴ is. Ez nem egy l'art pour l'art munka volt, mert minden interjúnak célja volt. A Petre Romanal készült interjúbán az volt a legfőbb érdekem, hogy a televízió Magyar Adását valahogy megvédjem egy hátrányos döntés ellen. A televízió vezetősége ugyanis 1991 elején úgy döntött, hogy a Magyar Adás fele a kettes csatornára kerül. Ennek pedig sokkal kisebb volt az adáskörzete, gyakorlatilag a magyarlakta vidékek jó részén nem lehetett nézni. Szóval ez volt a titkos célom, le is tettem a megfelelő iratokat az asztalára, bár sajnos eredménytelenül. Pedig több mint hétszáz ezer aláírás gyűlt össze a műsorunk védelmében.

A másik okom, amiért Petre Romannal interjút készítettem, az volt, hogy a román sovíniszta nacionalista értelmiségnek lett a partnere. Ő támogatta C. V. Tudor,⁴⁵ Adrian Paunescu⁴⁶ ultranacionalista lapjait, az interjúval viszont meg akarta mutatni, hogy ő milyen nyitott, mert nekünk is ad interjút. Említettem neki azt is, hogy köztudomású, édesapja, Walter Roman⁴⁷ anyanyelvi szinten beszélt a magyar nyelvet, 1956 októbere után a Snagovra hurcolt magyar vezetőkkel, Nagy Imrével⁴⁸ és társaival ő tartotta a kapcsolatot. Kérdeztem, hogy tud-e magyarul? Erre azt válaszolta, egy szót se.

Zilahi Csaba:

Mennyiben volt más a hangvétele a magyar adásnak, mint a román műsoroknak?

Boros Zoltán:

Nyilvános hazugságokkal tele évtizedek után az új országvezetés kijelentette, hogy megszűnt a cenzúra. Mi ezt komolyan vettük. Gondold el, hogy a Magyar Adásból értesültek a román nézők bizonyos történelmi igazságokról, olyanokról, amelyeknek az ellenkezőjét tanították az iskolában. Volt egy sorozatunk a magyar történelemről. Rendszeresen betelefonáltak a szerkesztőségbe románok, akik szemünkre vetették, hogy hazugságokat mondunk, hiszen Erdély mindig román föld volt, és így tovább. Nekünk olyan történészek voltak a főmunkatársaink, mint Egyed Ákos,⁴⁹ Csetri Elek,⁵⁰ Demény Lajos,⁵¹ akik biztos, hogy ki nem mondtak volna egy olyan szót se, ami nem felel meg a valóságnak. Még parlamenti felszólalás is volt ellenünk. Az Országos Audiovizuális Tanács jött vizsgálni, de minden vádat vissza tudtunk utasítani tényekkel. Naiv vagy beszervezett nézők a családomat is megfenyegették. Kaptam például egy levelezőlapot, amiben az állt, hogy a családomat is kiirtják, ha ezt így folytatjuk. Az aláírás annyi volt, hogy Mihály Arkangyal Légiója. Akkor még nem tudtam, hogy

⁴⁴ Habsburg Otto (1912–2011) politikus, köztudós, az Európai Parlament volt tagja, az utolsó Habsburg-trónörökös.

⁴⁵ C.V. Tudor (1949–2015) Corneliu Vadim Tudor a Nagy-Románia Párt vezetője, költő, író, újságíró, volt szenátor és EU-képviselő. Populista politikus, erősen nacionalista nézetei voltak.

⁴⁶ Adrian Paunescu (1943–2010) román költő, író, irodalomkritikus, főszerkesztő és politikus. Költőként létrehozta a Flacăra Kört, amelynek zenés verses műsorával az országot járta, és amelynek előadásai eseményszámba mentek a román fiatalság körében az 1970-es és 1980-as években

⁴⁷ Walter Roman (1913–1983), eredeti nevén Neulander Ernő magyar származású román kommunista vezető, Petre Roman volt miniszterelnök édesapja.

⁴⁸ Nagy Imre (1896–1958) magyar kommunista politikus, 1953 és 1955 között, valamint az 1956-os forradalom alatt a Minisztertanács elnöke. A forradalomban betöltött szerepéért egy kirokátper során halálra ítélték és kivégezték.

⁴⁹ Egyed Ákos (1929) a Magyar Érdemrend középkeresztjével kitüntetett erdélyi magyar történész, 1990 óta a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, az újraalakult Erdélyi Múzeum Egyesület elnöke.

⁵⁰ Csetri Elek (1924–2010) erdélyi magyar történész, 1990-tól a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja.

⁵¹ Demény Lajos (1926–2010) romániai magyar történész, művelődéstörténész, 1995-től a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. A székely művelődéstörténet neves kutatója.

ez nem más, mint a Vasgárda. Később kiderült, hogy a Vasgárda civil szervezetként újjáalakult Bukarestben.

Egy másik övön aluli ütés ennél sokkal súlyosabb volt. Az esti román híradó spontán tüntetésnek állította be az első bányászjárást, azzal, hogy szociális követeléseik vannak. Közben szó sem volt ilyesmiről. 1990 júniusában a posztkommunista hatalom hívta be őket, pontosabban Ion Iliescu elnök és Petre Roman kormányfő, azért, hogy megfélemlítsék az éledező ellenzék vezetőit és támogatóikat. A bányászok megtámadták és megrongálták az ellenzék székházait. Pontosan tudták, hogy hol laknak az ellenzék vezetői, akiket szó szerint kiraboltak. A magyar adásból pedig a nézők megtudhatták az igazságot. A miniszterelnök és az elnök meg is köszönte nekik nyilvánosan a „segítséget”, azt hogy a bányászok „megvédték a demokráciát”.

Azokat az értelmiségieket, médiavezetőket, szakszervezeti vezetőket, akik a „bányászlátogatás” ellen tiltakoztak, vagy az igazságot napvilágra hozták, sokáig megfigyelte a román hírszerző szolgálat. Ennek a dokumentumát lehozta egy fővárosi lap. Azzal vádoltak bennünket, hogy 1991. szeptember 25. és 28. között az ország demokratikus intézményeinek megdöntése céljából erőszakos cselekményeket szerveztünk. Tehát törvényszék elé állíthatnak volna. Ez tizenegy évvel később került nyilvánosságra a *Ziua* című napilapban, amelynek a főszerkesztőjét szintén megvádolták és megfigyelték. Szóval azok a kilencvenes évek valóban nem voltak veszélytelenek.

Zilahi Csaba:

Szerencsére mindez ma már történelem. De folytassuk az életpályádat, hiszen a nyugdíjba vonulásod után jobban is kivetted részed a politikából.

Boros Zoltán:

1989 decemberétől minden politika volt. Egy ilyen médiumnál dolgozni, mint az új Magyar Adás, ahol főleg tájékoztató jellegű műsorokat készítettünk, minden szó politika volt. És ebben a politikában a kilencvenes évek elején a természetes partnerünk a magyarországi média volt, és az akkor alakuló Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ). Későbbi elnökének, Domokos Géának⁵² segítettünk abban, hogy minél hamarabb a képernyőre kerüljön, és elmondhassa, hogy megalakult az RMDSZ... Ami aztán később meg is alakult. De így idejében híre ment, hogy a magyaroknak van, lesz képviselője. Ez az együttműködés a szólásszabadság jegyében működő szerkesztőség és az érdekképviselő között kiváló volt egészen 1996-ig, amikor az RMDSZ a kormányra került. Akkor történt valami változás, amit nem egészen értettünk.

Zilahi Csaba:

Mi volt ez a változás?

Boros Zoltán:

Az ellenzéki magatartás és egy kormányzó koalíciós partner magatartása rendszerint nem ugyanaz. Ellenzékben lehet követelni, kampányban ígérni, partnerként alkalmazkodni is kell. Minden attól függ, hogy milyen mérvű ez az alkalmazkodás, hogy mit adunk, és mit kapunk. A magyar parlamenti képviselő az ellenzékben és a kampányban hangoztatott két követeléséről kormányra kerülésének pillanatában lemondott. Ez a kettő: az államilag finanszírozott önálló magyar egyetem és az autonómia. 1996 után ez a kettő már csak kampányok idején hangzott el, kormánypártként tabutéma lett.

Ami a magyar nyelvű írott és elektronikus médiához való viszonyt illeti, a bármilyen tartásos bírálatot vagy alternatív elképzelést károsnak kezdték tartani egy idő után, a nyilvános

⁵² Domokos Géza (1928–2007) erdélyi magyar író, politikus, műfordító. A diktatúra bukása után a születő Romániai Magyar Demokrata Szövetség alapítója és első elnöke volt 1993-ig.

vitákat elkerülték, a közszolgálati szöveget kormányzó szerepként képelték el. Ez gyökeresen különbözött az akkori magyar szerkesztőség írásban is rögzített stratégiai elképzelésétől, amely a közszolgálati szöveget kiegyensúlyozott tájékoztatásként képelték el, az erdélyi magyarság sorsától gondolkodó értelmiségiek párbeszédévé, és a román közmédián belül a médiaszabályozás törvényes kritériumait betartva, tartalmilag szabadon. Elgondolkoztató, hogy ezekből a tételekből az intézményen belüli szabadság tartott a legtovább, az erdélyi magyarságról való dialógusnak a kilencvenes évek vége felé szűkült a tere a magyar parlamenti képviselő párbeszédre való hajlandóságának hiánya miatt.

Zilahi Csaba:

Kormányváltáskor általában a közmédia vezetőit is váltják. Te hogy maradhattál a helyeden?

Boros Zoltán:

Sokat gondolkoztam akkor is és azután is azon, hogy az Iliescu elnök sajtóirodája által közvetlenül is irányított intézményi vezetőség miért nem váltott le engem a szerkesztőség éléről, hogy egyáltalán miért maradt meg az adásunk, hisz gyakran sugárzott az uralma védelmében diverziókat is bevető régi-új hatalomnak kellemetlen igazságokat? Amikor 2002-ben nyugdíjba mentem, a szerkesztőség már 35-36 taggal működött. Talán az védett meg a leváltás ellen, hogy az első pillanattól kezdve kapcsolatba kerültem a külföldi diplomáciai képviselőkkel. Ebbe besegített egy kicsit – mondjam így – a történelem is. Tudniillik rögtön 1990 januárjában megkerestek az Egyesült Államok nagykövetségétől, a sajtóattaséjuk meghívott egy beszélgetésre. Szépen felöltöztem, gyorsan átlapoztam az angol szótárt. A megadott címen bekopogtattam, majd amikor egy kedves hölgy kinyitotta az ajtót, és kinyögtem angolul a köszönést, tiszta magyarsággal megszólalt, hogy „szeretettel üdvözlöm, kedves Boros Zoltán, a nevem Aggie Kuperman”.⁵³ Kiderült, hogy a hölgy nagyváradi születésű, és Amerikában él.

Zilahi Csaba:

Gondolom, megpróbáltad a szerkesztőség javára is fordítani ezt a kapcsolatot.

Boros Zoltán:

Így van. Amikor az Egyesült Államok a legnagyobb kereskedelmi kedvezményről való tárgyalásra Tom Lantost⁵⁴ küldte el Bukarestbe, ő tartott egy sajtókonferenciát, ahol kiderült, hogy a kedvezmény megadásának az egyik feltétele a román köztelevízió Magyar Adásának megfelelő műszaki és anyagi körülmények között való biztosítása volt.

Amikor magánúton elmentem Párizsba, a francia nagykövetség elintézte, hogy meglátogathassam az ottani tévé és rádió stúdiókat. Az RFI-ben egy aradi magyar ember volt a híradó vezetője, Schreier Tamás, ő fogadott. A Helsinki Watchnak elmondtam, hogy mi történik a szerkesztőséggel, és hogy milyen nehézségekbe ütközünk, ezt közölte az évi jelentésében. Aztán meghívtak egy tanulmányútra az Egyesült Államokba. Szóval volt egy ilyen játék, amelynek során próbáltam védeni a szerkesztőséget. Soha nem kértek tőlem semmilyen ellenszolgáltatást, akkor az amerikai kulturális külpolitizálás célja még a kommunista rendszer lebontása volt. Ma is erős ez a civil ruhába öltöztetett külügyi tevékenység, csak éppen mások a céljai.

Zilahi Csaba:

Voltak csalódásaid a kilencvenes években?

⁵³ Aggie Kuperman az Egyesült Államok külügyminisztériumánál vezető külügyi tisztviselőként szolgált Iránban, Pakisztánban, Tunéziában, Romániában és Németországban. A román forradalom idején szökvívó volt Bukarestben

⁵⁴ Tom Lantos (1929–2008) magyar zsidó származású amerikai demokrata párti politikus, 1981-től haláláig az amerikai képviselőház tagja.

Boros Zoltán:

A legnagyobb csalódásaim közösek nagyon sok erdélyi magyar emberével. Amikor a szekus dossziékat elkezdték nyilvánosságra hozni, és kiderült, hogy X-nek a szomszédja, Y-nak a kollégája besúgó volt. Hogy Tőkés László sógora nem a család érdekeit védte, hanem a szeku érdekében dolgozott saját családjá ellen, hogy hozzám egészen közeli emberek is jelentettek, akikről azt hittem, hogy barátok. A legnagyobb csalódás akkor ért, amikor volt évfolyamtársamról és barátomról derültek ki dolgok. Bölcsészhallgató voltam 1955-től 1958 novemberéig, évfolyamtárs és jó haver voltam Szilágyi Domokossal,⁵⁵ a későbbi neves íróval, költővel. Együtt laktunk egy kis bérelt szobácskában Kolozsváron. Amikor egy dokumentumfilmhez információkat kerestem, egy szekus dossziét lapozgatva észrevettem, hogy az egyik jelentésen a kézírás hasonlít a Sziszéhez, amit rengetegszer láttam. A tartótszít egyik bejegyzése szintén azonosította. Nos, nagyon-nagyon rosszul estek ezek a dolgok, mert emberben csalódni a legnagyobb fájdalom. Számomra Szilágyi Domokos költészetének értékét ez a tény csak annyiban befolyásolja, hogy írásainak egy részét ennek a ténynek a tudatában értjük meg igazán.

Zilahi Csaba:

Tudjuk, hogy volt, akit kényszerítettek, megszarolták a családjával, vagy azzal, hogy kirakják az egyetemről. Nekik meg tudtál-e bocsátani?

Boros Zoltán:

Nem én kell megbocsássak nekik. Nagyon bonyolult ez az egész, mert volt olyan, aki nem írt senkiről semmi terhelőt. Muszáj volt jelentsen, de ártalmatlan dolgokat írt. Emiatt az ilyenekről egy idő után le is mondtak. El kell olvasni a jelentéseket, és akkor kiderül, hogy ki az, aki képes volt ártani másoknak, és olyan vádakot fogalmazott meg, amilyeneket a hatalom igényelt. Például, hogy a megfigyelt személy „nacionalista”, „irredenta”, „rendszerellenes” stb.

Zilahi Csaba:

Miután nyugdíjba mentél 2002-ben a főszerkesztői állásodból még jobban beleártottad magad a politikába.

Boros Zoltán:

Nem egészen így történt. Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács civil szervezetként alakult meg, fő tevékenysége az erdélyi magyarság autonómia törekvéseinek támogatása, kidolgozása, ott voltam az alapításán, megválasztottak alelnöknek. Ezt a törekvést ma is időszerűnek tartom. Tizenkét év alatt, amíg a szerkesztőséget vezettem, meggyőződhettem arról, hogy a kis lépések nem vezetnek messzire. Azzal, hogy a romániai magyar érdekképviselet benne van a kormányban, elérhet rövidtávú megoldásokat, eredményeket, de csak ritkán olyanokat, amelyek hosszabb távon is megmaradnak. Ki kell tűzni egy olyan célt, amit lehet, hogy nem is a mi generációnk, hanem a következő fog megvalósítani. Ez pedig az autonómiának valamelyik formája, ami más európai országban már létezik és bevált. Ez nem lehet tabutéma.

1996-ban nagyon örültünk, amikor az érdekképviseletnek sikerült a kormányba kerülnie. Akkor az egyik fő cél az Erdélyi Magyar Tudományegyetem létrehozása volt. Victor Ciorbea⁵⁶ akkori miniszterelnök meg is ígérte, mégsem jött létre. Főleg, miután a Babeş-Bolyai Egyetem néhány magyar oktatója kifejtette nyilvánosan is, hogy egy önálló magyar egyetem létrehozása bezárkózást, szellemi gétót jelentene. Valószínű, hogy ezt a véleményüket azok rendelték meg, akik a kormányalakítási tárgyalások során lemondtak erről a célról. Szóval egy ilyen diverzió

⁵⁵ Szilágyi Domokos (1938–1976) erdélyi magyar költő, író, irodalomtörténész és műfordító. Ügynökmúltja miatt életművét a modern irodalmi tudat átértékeli, bár lírai életműve európai mércével mérve is jelentős.

⁵⁶ Victor Ciorbea (1954) Románia miniszterelnöke 1996–1998 között.

indult meg, hogy nincs is szükség önálló magyar tudományegyetemre. Tabutéma lett, ugyanúgy, mint az autonómia.

Zilahi Csaba:

Az utóbbi években azért közeledtek az álláspontok, a kis lépések és a nagy lépések kezdenek egyszerre dobbanni.

Boros Zoltán:

Igen, hiszen nyilvánvaló, hogy van egy nemzedékváltás az érdekképviselőben. Én ilyenkor azt remélem, hogy az újak világosabban, következetesebben és nem tabu témákkal, nem titkos háttéregyeztetéssel fogják az érdekeinket képviselni, hanem – mint médiaember mondom – felhasználják a nyilvánosságot és nem kerülnek. Remélem, remélem...

Zilahi Csaba:

Most, 2023-ban hogy látod, megoldódott-e a magyar egyetem problémája? Hiszen a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem már 2000 óta működik.

Boros Zoltán:

A magyar állam által finanszírozott egyetem nagyszerű segítség arra, hogy az erdélyi magyarság ne legyen „lefejezve”, saját értelmiség nélkül, és feltehetően addig működik, ameddig a Nemzeti Együttműködés Rendszere, a jelenlegi kormányprogram. A hajdani, megszüntetett Bolyai Tudományegyetem mást jelentett: román állami költségvetésből eltartott felsőoktatási intézmény volt az állam területén lakó milliós kisebbségnek. Ehhez minden más egyetem mellett (!) jogunk van, nemcsak számarányunk miatt, hanem az erdélyi magyarság kulturális, tudományos, szellemi, gazdasági hozzájárulása, a szóláshoz és az oktatáshoz való emberi joga alapján.

Zilahi Csaba:

Térjünk vissza a zenéhez, a dzsesszhez, hiszen a hatvanas években dzsesszzenészként indult a pályafutásod. Voltál színházi zenekarvezető, zenei szerkesztő, fesztiválszervező, főszerkesztő és politikus. Melyik énedet kedveled leginkább?

Boros Zoltán:

Nekem mindig az volt a legfontosabb, amit éppen csináltam. De a zene lelkülete valahol mindig bennem volt, hiszen mi is a dzsesszzenében az improvizáció? Az önkifejezés szabadsága, ami a közmédiában a vélemény szabadságát is jelentheti! Ilyen analógiákat lehet találni, de tény, hogy a 1989-es események után nem a zenétől fordultam el, csak a rendelkezésemre álló idő lett kevés. 1990-ben például rögtön a márciusi marosvásárhelyi pogromkísérlet után néhány héttel tartottunk egy koncertet Marosvásárhelyen két román kollégámmal. Szép siker volt, a Kultúrpalota majdnem megtelt. A végén elmondtam a közönségnek, hogy teljesen mesterségesen uszította a média a románokat a magyarok ellen, mert itt vagyunk például mi hárman, egy magyar és két román, barátok, szeretünk egymással muzsikálni és a zene szintjén, a zene nyelvén tökéletesen megértjük egymást... Később valóban csak egy-két alkalommal jelentkeztem a szebeni dzsesszfesztiválon, de a dokumentumfilmjeim zenéjét mindig én írtam és játszottam. Köztük van az 1993-ban készült *Fekete Vasárnap*, az 1958-as leszámolásokról szóló filmek, *A félelem nevében*, *A 7EK* és az elfelejtett kolozsvári folyóirat, a *Hitel* történetét feldolgozó *Elfelejtett értékeink*. Aztán a *Holnap* irodalmi kezdeményezéséről a *Nyugatosok A Holnap városában*; Román Viktor⁵⁷ Párizsban élt magyar (székely) szobrászról az *Attila szekere a Szajna partján* és a Pitești-i börtönben alkalmazott kegyetlen átnevelés magyar áldozatairól *Az átnevelés*

⁵⁷ Román Viktor (1937–1995) erdélyi magyar szobrász, aki Bukarestben, majd Franciaországban élt és alkotott.

poklában. A kivétel az *Égig érhetne az ének* a Metropol együttesről, természetesen az ő zenéjükkel.

Zilahi Csaba:

Az, hogy aktívan éled a nyugdíjas éveidet, enyhe kifejezés. Mivel foglalkozol mostanában?

Boros Zoltán:

Azért a dokumentumfilmek mellett néhányszor koncerteztem is: az egyik kerek születésnapomon, három kiváló román muzsikussal a Romániai Zeneszerzők Szövetségének a dísztermében, a Cantacuzino palotában, Budapesten a Román Kulturális Intézet, Bukarestben a Balassi Kulturális Intézet meghívottjaként és több alkalommal a Metropol együttes koncertjein meghívottként, többek között a budapesti Rockmúzeumban, ahol az 1994-ben tragikus körülmények között, autóbalesetben elhunyt dobosuk, Ráduly Béla⁵⁸ fellépő ruhája is ki van állítva. Hogy mivel foglalkozom? Élek – és ebbe más is belehalt – mondta József Attila.⁵⁹ Leltárt készítek, megpróbálom pótolni életem elveszett vagy letörlődött fájljait, megírni a megíratlant, kiegyenlíteni tartozásaimat író-költő Apám felé.

Zilahi Csaba:

2018-ban részt vettél a székelyudvarhelyi Siculus Fesztivál újjáélesztésében. Azóta minden évben megszervezték, idén, 2023-ban immár hatodik alkalommal. A zsűri tiszteletbeli elnökeként mi a véleményed a produkciók színvonaláról? Össze lehet-e hasonlítani a Siculus új kiadásait a régiekkel?

Boros Zoltán:

Az eltelt fél évszázad alatt változott a zenei ízlés, de nem annyira. A hajdani négyakkordos egyszerű dalok koncepciója továbbfejlődött, ma már vannak világszerte népszerű számok, amelyek kísérete mindössze egyetlen akkord. Előre tört a repetitív elektronikus zene. Egy akkord, rövid dallammotívumok, nagydob, basszus az extázisig. Visszaszorult az akusztikus hangszerekkel kísért dalok népszerűsége, de a nagyívű ballada is úgymond elavultnak számít. Mégis vannak zeneileg is, szövegileg is sikerült dalok, amelyeket a közönség akaratlanul is megjegyez, tovább dúdol.

A Siculus Fesztivál újraindítása óta sikeresen túltette magát a kezdeti nehézségeken és akárcsak a hajdani Siculuson, évről évre egyre jobbak a zenekarok, élvezet újra találkozni velük. Zsűrizéskor egyre nehezebb eldönteni az egyetlen fődíjat. Nagyon fontos, hogy a zsűri elkötelezett emberekből áll, akik a fesztivál és a műfaj fejlődését tartják elérendő célnak. Összeállt egy lelkes és hozzáértő szervező csapat, ami immár gördülékenyen, zökkenőmentesen bonyolítja a fesztivál sűrű programját. Van jövője a jelentkezőknek is, a fesztiválnak is!

Zilahi Csaba:

Ezek után a feszültséggel teli évek, évtizedek hogyan élnek az emlékeidben?

Boros Zoltán:

A régi feszültségek tanulságként maradnak meg az emberben. Például amikor a nyolcvanas évek közepén úgy éreztük, hogy elfogyott az út a lábunk alatt, és körülnéztünk, hogy merre van a határ. Itt maradtunk, és nem bántuk meg. Ugyanakkor nyolcvan év után is azt is érzi

⁵⁸ Ráduly Béla (1948–1994) 1972–1994 között a Metropol Group dobosa és énekese, 1993–1994-ben a Kolozsváron alakult, de már Budapesten működő Trans Expressnek is tagja volt.

⁵⁹ József Attila (1905–1937) Baumgarten- és posztumusz Kossuth-díjas költő, a magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb, legeredetibb alakja.

az ember, hogy még rengeteg tennivalója volna. Még nem írtam meg minden szerzeményemet, se azt a könyvet, amit régóta tervezek, és még mindig annyi kérdés van, amire keresem a választ.